

TURKETO

METIN ARDITI

Prevela s francuskog
Gordana Breberina

■ Laguna ■

Naslov originala

Metin Ardit
LE TURQUETTO

Copyright © ??????????????????????
Translation copyright © 2012 za srpsko izdanje, LAGUNA

Bertranu Piju

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.
SW-COC-001767
© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Smatra se da je istina jednog čoveka
pre svega ono što on krije.**

ANDRE MALRO

Antimemoari

* Navedeno prema prevodu Ivanke Pavlović u izdanju Jugoslavijapubli-
ka, Beograd, 1988. (Prim. prev.)

Sadržaj

<i>Napomena za čitaoca.</i>	11
I Carigrad – <i>Septembar 1531.</i>	13
II Venecija – <i>Avgust 1574.</i>	85
III Venecija – <i>Jun 1576.</i>	143
IV Carigrad – <i>Septembar 1576.</i>	235
Epilog	287

Napomena za čitaoca

U muzeju Luvr postoji portret *Čovek s rukavicom*, pripisan Ticijanu, na kome se uočava nešto neobično.

Čini se da je potpis TICIANUS u dnu platna ispisan dvema različitim bojama. Ako se malo približi, pažljiviji posetilac će primetiti da je T tamnosivo, a ostatak prezimena, ICIANUS, sivoplav. Razlika u boji nije upadljiva, ali je neosporna.

Godine 2001, Muzej umetnosti i istorije u Ženevi dobio je ovu sliku na pozajmicu povodom izložbe *Venecija ili ponovo otkrivena boja*. Pošto mu je pala u oči ova nepravilnost, istoričar umetnosti zadužen da okači platno rešio je da izvrši analizu.

Rezultat istraživanja čuvan je donedavno u arhivu Odeljenja za restauraciju pod šifrom DR-2001-48-VL-RX i mogao je da se vidi samo uz odobrenje. Zahvaljujući Zakonu o dostupnosti podataka u državnim arhivima (LTAE), koji je Veliko veće usvojilo u oktobru 2009. godine, sada svi mogu da ga vide.

Evo najvažnijeg dela tog izveštaja.

FLUORESCENTNA SPEKTROMetriJA
X ZRACIMA
ČOVEK S RUKAVICOM
*Analiza hromatske anomalije
u donjem desnom uglu*

Tamnosivo slovo T sadži nešto malo olova (olovno belilo) i ugljena. Mešavina je dobijena nepotpunim sagorevanjem više različitih masti (razni voskovi, masti i ulja) i prirodnih smola (prvenstveno kolofona).

Plavičasta slova ICIANUS napisana su mešavinom gara, azurita (*azzuro della Magna*) i silikata aluminijuma i natrijuma složenog oblika.

Sve upućuje na zaključak da je potpis napisan iz dva puta, da su to učinile dve različite ruke, u dvema različitim radionicama.

Zbog hronologije (logično je da je najpre napisano slovo T, u slikarevoj radionici), može se izneti pretpostavka da slika nije Ticianovo delo.

V. I.

Ista analiza omogućila je otkrivanje još jedne osobenosti. Lak koji prekriva platno sadži dve smole: sandarak, smolu čempresa, često korišćenu u slikarstvu XVI veka, i tamjan, koji nikada nije pronađen u nekom laku.

I
CARIGRAD

Septembar 1531.

„Eli! Otac ti je stao!“

Taj Arsinejin sumanutu običaj da viče, iako joj je pred nosom!

On se okrenu prema ocu. Treći put otkako su krenuli na bazar. Čela oblivenog znojem, ovaj je pritiskao bešiku i mokrio nasred ulice, onako kako to rade nosači i prosjaci...

Eli spusti pogled, vide kako ružičasti mlazić štrca, s prekidima, iz očevog uda i osmotri kapi koje su nestajale u utabanoj zemlji. Lice mu odjednom poprimi napet izraz. On podiže pogled i oči mu se stvrdnuše kao dva crna klikera; desetak sekundi je besno odmeravao oca. To je bio jedan napaćen, mršav, pogrbljen i zapušten čovek...

Nacrtao bi ga s lica. I varao bi. Kao što je to uvek radio kad je crtao njegov portret. Dodao bi snagu njegovom pogledu, podigao bi mu glavu ili podario malo dostojanstva njegovom držanju.

Crtež bi, naravno, bio „za gomilu“, kao skoro svi njegovi crteži. Seo bi ukrštenih nogu, zažmurio, zaklonio lice

rukama i zamislio kako crta. S olovnom minom u ruci, povukao bi prvu crtu, recimo, oval lica ili liniju ramena, pa onda drugu, kao da izistinski crta, i tako redom, sve dok crtež ne bi bio gotov. Onda bi se upiljio u njega, negde bi dodao senku, negde razmazao trag mine, nabrao obrvu, naglasio napetost nekog mišića, kao da sve to stvarno radi. Posle toga bi se zagledao u portret iz sve snage, upio bi i najsitniju pojedinost, pa bi ga odložio na vrh gomile, takođe zamišljene, u uglu majušne prostorije koju je delio s ocem.

Kad je crtao „za gomilu“, najčudnija je bila silovitost osećanja koja bi ga obuzela. Poneo bi ga osećaj nadmoćnosti. Činilo mu se da ništa nije nemoguće. Crtao je perom, četkicom ili srebrnom olovkom, koristio boju, stvarao utisak senke i kjaroskura, jednom rečju, crtao je onako kako mu se prohte. Bio je gospodar svoga života.

„Tebi sve mora da se ponavlja“, nastavi Arsineja. „Gledaj me kad ti govorim!“

Odjednom ga obuze želja da joj tera inat i on produži.

„Eli!“

Glas nalik na vrapčije pijukanje... On slegnu ramenima i stade. Ionako će svakog trena planuti.

„Oprostite mi“, reče tada njegov otac okrenuvši se prema Arsineji i Rozi, Gruzijki koju su pošli da prodaju.

„Sami...“, odvrati Arsineja zavrtevši prekorno glavom, „trebalo je da ostaneš kod kuće.“

Sami će umreti. I to ubrzo... Muškarci koji ne mogu više da mokre brzo umru. Mokri im se, ali uspevaju da izbace samo ružičaste mlaziće, posle čega im se i dalje mokri i na kraju umru. Koliko Sami ima godina? Ona izračuna, ali pogrešno, pa krenu još dvaput iz početka i dobi najpre rezultat trideset šest, a onda trideset osam.

Izgleda kao da mu je šezdeset osam, pomisli Arsineja. A koliko je njoj? Pedeset šest? Pedeset sedam?

Naježi se. Koliko će još dugo izdržati? Onda odvoji pogled od Samija i zaustavi ga na Eliju. On je... On je sve više ličio na pacova. Zbog nosa kojim je mrdao kao njuškom i očiju koje su stalno nešto vrebale... Evo sad je zurio u Rozine grudi! Bitanga jedna! Reći će mu u lice šta misli o njemu i to odmah!

Eli uhvati njen pogled, oseti da je obuzima gnev i pomisli kako je trenutak da zbriše:

„Idem kod Dželal-babel!“

„Znaš li koliko povređuješ oca?“, viknu Arsineja. „Znaš li da se on žrtvuje zbog tebe?“

Sami podiže ruku ne bi li je smirio. Bio je gola voda, bešika ga je užasno mučila i dojadilo mu je da sluša sina i Arsineju kako se svađaju.

Njegovo ćutanje podstaknu Arsineju da nastavi:

„Ti nisi musliman! Ti si Jevrej! I ne smeš da kaligrafraš! Tvoj posao je u Esir-hanu!“*

Eli ju je dobro poznao. U takvim trenucima želela je samo jedno: svađu. „Vidimo se uskoro“, odvrati joj, pa strugnu niz Ulicu papudžija, gde se izgubi u gomili nosača, uličnih prodavaca i badavadžija.

„Sram te bilo!“, dreknu Arsineja za njim.

Ta njegova suluda navika da se zavlači kod Dželala! Podmuklica! Eto šta je on! Podmukao je kao pacov! A i taj Dželal, koji mu puni glavu glupostima... Osim toga, zašto mora da ga zove *baba*?! ** Zar ne vidi da tako nanosi bol svom ocu?

* Kuća robova.

** Otac.

Sreća da je ona tu... Ne zato da bi ga grdila... Nego da bi mu pomogla da postane neko i nešto! Ko bi vaspitavao tog dečaka da nema nje? Otac, taj nesrećnik, sigurno ne bi! Ne bi ni Sofija, Grkinja iz komšiluka. Ona ima šestoro dece, a uz to i kuva za gostionicu, jadnica... Dojila ga je, to je tačno... Ali to je bilo davno!

Ta bitanga Eli... Kad su išli u han, na primer, morao je da ide ispred njih! A zašto? Da ne bi video kako mu otac mokri nasred ulice? Kao da je siroti čovek kriv što mora da mokri na svaka tri koraka! Da je bogat, ostao bi kod kuće! Mokrio bi na miru, kao gospodin, kad god mu se prohte! Eli bi morao da oseća zahvalnost prema ocu... A ne prezir... Otac mu se vuče na posao kao prebijeno pseto, uprkos bolesti... A taj nevaljalac uvek tera po svom... I ide tamo gde mu nije mesto! U Ulicu proizvođača mastila, gostionicu, Crkvu Svetog Spasitelja... Ima dana kad stvarno treba da mu sasje u lice sve što misli o njemu! Iako ga voli!

Više nego ikoga... Ponekad želi samo da ga čvrsto stegne u zagrljaj... Da ga ljubi u kosu, obraze, vrat, po celom telu... Da priljubi njegovo čvrsto telo uz svoje nabore sala... Da oseti kako se njegovi prsti zarivaju u jastučice na njenim leđima, tako snažno da u tome vidi očaj i pomisli kako nikada nikome nije bila toliko potrebna kao tom detetu i da je obuzme osećaj kako je konačno nekome neophodna.

Arsineja je neprekidno bila razapeta između želje da se svađa s Elijem i želje da ga obaspe nežnošću. Ona ga je dvanaest godina ranije izvadila iz majčine utrobe. Kad ga je pokazala sirotij ženi, iscrpljenoj od porođaja koji je trajao trideset šest sati, ona se nasmešila. A onda je

na mešavini turskog i kastiljanskog prošaputala: „*Es un kütchük fâre muy lindo*“, ovo je jedan presladak pacovčić. Zatim je zaspala. Sat kasnije je umrla.

„Vratimo se“, pozva je Sami.

„U nezgodnim je godinama“, reče Arsineja. „Ali dobar je on dečko. Videćeš, on će jednoga dana biti tvoj ponos!“

Sami ništa ne odgovori. Kakav crni ponos. Njegov sin ih je izneverio. Njega, njegovu ženu, njihove roditelje, njihove pretke... Sve ih je izneverio.

2

„*Allaha bin shükür*“, promrmlja Dželal. Neka je hiljadu puta hvala Bogu. Nikad nije video sličnu ovčiju kožu.

On pomilova vunu palčevima. Kakve kovrdže! Ogromne, masne, sjajne od znoja... Životinja nije strižena četiri, možda čak pet godina...

Ovi iz ulice mogu da ga gledaju s visine i zovu *Kütschük* Dželal* koliko god hoće, niko nikad nije proizveo mastilo kakvo će on napraviti zahvaljujući toj koži. Nijedan od njih četrdesetorice!

Mogu slobodno da ga zovu Kučuk Dželal... U redu, dobri Bog je hteo da bude niskog rasta. Pa šta onda? Bar je uvek uredan. Niko nikada nije video da nosi umazan *gömlek*.** Dok ovi iz ulice... Nije mu bilo jasno kako neko može da radi u prljavoj košulji. Izrada mastila zahteva smirenost... Čistoću... Čak i najjednostavnije radnje,

* Mali Dželal.

** Košulja.

kao što je ispiranje bočica ili ređanje kalamusa na policu, moraju da se izvode krajnje pažljivo.

U svakom slučaju, on je sve zadatke u svom poslu obavljao pazeći na svaku sitnicu. Radnja mu se sastojala od dve majušne prostorije. U prvoj, koja je gledala na ulicu, nalazile su se bočice namenjene za prodaju i pisaći sto. Sastojci neophodni za izradu mastila bili su poređani u drugoj sobi. Guma arabika, sipino mastilo, kristali stipse, veziva... Sticao se utisak da je sve poređano po određenom redosledu. Posude neophodne za izradu mastila stajale su na jednoj, a prazne bočice na drugoj polici.

Dželalov život ispunjavale su tri aktivnosti, sve podjednako važne: izrada mastila, molitva i ples.

One su, zapravo, činile jednu aktivnost. Mastila se prave da bi se prepisivali sveti tekstovi, a ples je omogućavao Dželalu da dosegne smirenost, to jest da se približi Gospodu. Tako je on u svakom trenutku svog života stremio ka istom cilju: prilagođavanju Prorokovim uputstvima, kako onim koja se odnose na duh tako i onim koja se odnose na telo. Zato je Dželal svakoj od tih aktivnosti poklanjao celo svoje srce, svu svoju pažnju i svu svoju odanost.

Strogo je pazio šta jede i pije. Bio je zahvalan Bogu što mu je omogućio da se rodi i hteo je da pred njega izađe dostojanstven i ponizan u trenutku koji Gospod bude odabrao. Zato je na svakih pet minuta postavljao sebi ista pitanja: da li je ovo što radim u skladu sa Prorokovim učenjem? Vodim li ispravan život, kakav treba da bude život vernika, a pogotovo proizvođača mastila? Jesam li dostojan zadatka koji mi je poveren?

Naravno, podsmesi ostalih proizvođača mastila u ulici često su ga navodili da posumnja u to. Da li je na visini zadatka? Uprkos svima njima, istrajavao je. U suštini, mislio je, smeta im što ništa ne radim isto kao oni. To je bilo tačno... Išao im je na živce zato što se moli, posti i pleše... A bilo bi dobro, mislio je Dželal, da i oni s vremena na vreme poste i da se uzdaju u Gospoda... I, pre svega, da ne podvaljuju kad prave mastilo! Zato što je viđao mastilo koje bleđi! „Pogledaj kakvu sam plavu dobio! Pogledaj ovu tamnocrvenu! I ovu zelenu!“ Samo se to čulo u *Mürekkeptchiler sokaku*.^{*} Hvalisavci... Naravno, njihova mastila su u prvo vreme bila izuzetna. Sjajna, tečna, prelepa... Ništa lakše! Dovoljno je da se ne doda stipsa! Razumljivo, mastilo bi posle deset ili petnaest godina izbledelo... Ali tek tada! Briga ih za to...

On je, međutim, stavljao veliku količinu stipse, kako ga je naučio otac. Mastilo je zbog toga gubilo sjaj. Ali to je izvrsno vezivo! Kako je bilo meko pod kalamusom! Osim toga, stipsa tera termite! Ovi iz ulice mogu slobodno da se rugaju njegovim mastilima, tačno je da nisu sjajna, ali će trajati deset, dvadeset pokolenja!

Prethodnog dana bio je red na Ahmeta. Prevarant kakvog nema! Promolio je glavu kroz odškrinuta vrata i viknuo: „Kütchük Djelalim!**“ Ako ti zatreba stipsa, imam je koliko god hoćeš! Prodaću ti je po povoljnoj ceni!“ Onda je otišao grohotom se smejući. Dželalu je u prvi mah došlo da zaplače... Hteo je da mu odgovori: „Ti si obična svinja!“, ali se pribrao. Dužnost mu je

^{*} Ulica proizvođača mastila.

^{**} Mali moj Dželale.

da pravi „mastila za sva vremena“, kako je govorio njegov otac. Naravno, prva mu je dužnost da se boji Boga. Ali odmah zatim, na drugom mestu je dužnost da pravi mastila dostojna stihova koji će se njima prepisivati i da poštuje oca.

Süleyman Âbi... Svi su ga tako zvali... Veliki brat Sulejman. Cela ulica ga je poštovala... I ono što je bilo napisano njegovim mastilom moglo je i dan-danas da se pročita isto onako lako kao i prvoga dana! Kao onda kad je kaligraf umakao kalamus u bočicu! I moći će isto tako lako da se pročita i za hiljadu godina!

On pređe pogledom preko bočica za prodaju. Bilo ih je mnogo, to je tačno... Kaligrafi su tražili sjajno mastilo... Mastilo koje blista... Uprkos svemu, ono što je prodavao omogućavalo mu je da preživi, neće menjati srazmeru koju je odredio njegov otac. Mada je bilo dana kad je dolazio u iskušenje... Lako je mogao da smanji količinu stipse... U takvim trenucima, kada bi osetio da treba da se vrati na pravi put, odlazio je da pleše.

Da pleše... Vrta se... Sve dok ne padne u zanos... Da misli na Gospoda i vrta se... Da mu pokaže kako živi samo zato da bi mu služio... Kako mu je beskrajno zahvalan. I želi da mu iskazuje zahvalnost svakoga dana; i danas, i sutra, i prekosutra, uvek sa istom poniznošću.

Osim toga, ples mu je omogućavao da predahne. Konačno nije morao da bude na oprezu. U radionici je živeo u strahu da će neko gurnuti vrata, narugati mu se i rastužiti ga... Kao onaj glupan Ahmet... U bratstvu, gde je odlazio da pleše, svi su ga uvažavali... Pozdravili bi ga, pitali kako je...

Njegova nevolja bila je u tome što nije znao kako da se odbrani od onih iz ulice...

On ponovo pomazi ovčiju kožu. Otac bi se ponosio njime. Napraviće najbolje mastilo na svetu.

Iznenada oseti kako mu naviru suze na oči od silne sreće pomešane sa sećanjem na oca.

3

Čim je Eli nestao iz Arsinejinog vidokruga, prva mu je briga bila da izbegne Zejtin- Mehmeda,* bogalja bez nogu koji je prosió ispred hana. Kad god bi video Elija kako žuri kroz četvrt, pokušao bi da zapodene razgovor s njim. Doviknuo bi mu: „Gle, gle... Našem pacovčiću se, izgleda, mnogo žuri! Kuda tako juriš?“ Osim toga, Zejtin-Mehmed je bio od onih koji su pred Arsinejom govorili: „Čekaj, čekaj... Šta taj tvoj pacovčić radi dok ste vi u hanu? Ide kod Dželal-babe? Stvarno? Jesi li sigurna? Čudno, ja bih rekao da radi nešto drugo...“ I tako dalje...

Kad mu je Eli dao njegov portret, Zejtin-Mehmed ga je najpre pažljivo proučio, a onda je prezrivo rekao: „Hteo si da me ulepšaš, a, pacovčiću? Hteo si da mi se dodvoriš?“ Nekoliko sekundi je zurio u njega, a onda je prsnuo u smeh. Eli se nikad nije toliko uplašio.

Treba da se čuva Zejtin-Mehmeda. Ili još bolje, da ga izbegava.

* Mehmed Maslina.

Eli skrenu iz Ulice papuđžija u prvu ulicu desno i krenu Ulicom pletača trske prema hanu. Dok se probijao kroz gužvu na bazaru, neprestano je mislio na Arsineju. Baš je nepravедna ta Arsineja! Koristi ga! Koristi i devojke! U suštini, ona sve koristi! „Ako budeš dobra“, govorila je devojka da bi ih ubedila, „Eli će nacrtati tvoj portret“ i slično... Naravno, kad bi videle svoj portret, devojke bi se istopile od sreće. Uzviknule bi: „Pa to sam ja! Ja! Pogledaj!“ Osećale su tako veliku zahvalnost prema Arsineji da nisu nalazile reči kojima bi je iskazale. I ona bi onda dobila od njih sve što hoće. Eli je to jasno video...

On stiže do hana kroz zadnje dvorište, prisloni protivpožarne merdevine uza zid, uveri se da ga niko ne vidi, pa se pope na drugi sprat. Kad je stigao do potkrovlja, ušunja se unutra i pažljivo leže tako da mu oči budu tačno iznad pukotine široke jedan pedalj, koju je izgrebao palcem u podu od blata pomešanog sa slamom. Video je celu donju prostoriju, gde su trgovci prikazivali devojke koje su prodavali haremima. Za nekoliko minuta videće Rozine grudi.

Već je video mnogo nagih devojaka. Ali Roza je bila nešto drugo... Bila je visoka kao muškarac, jaka...

Pluća mu se odjednom skupiše. On udahnu najdublje što je mogao i vazduh u njegovim bronhijama zapišta tako snažno da se mogao čuti na udaljenosti od petnaest koraka. On tada poče isprekidano da diše, širom otvorivši usta, kako ga je naučio Dželal-baba, i pištanje ubrzo prestade.

„Jesi li dobro?“

To je bio Arsinejin glas. Sigurno je bila u hodniku.

„Nije loše“, odgovori Sami.

„Bolje ti je?“

Nije bilo odgovora.

„Sekiraš se?“

Sami ni ovoga puta nije odgovorio.

„Dvanaestorica muškaraca sa Crvenog mora!“, reče neko na kastiljanskom.

„Da ste ih samo videli... Izgledali su kao dvanaestorica gubavaca!“

„Tri meseca su veslali od Džede kao volovi...“

„S crncima je uvek ista priča, svaki drugi umre na putu.“

„Kavaskinje su sigurnije.“

„Mogu da se udome čak i kad su debele. Izdržljive su.“

„A odakle je ova devojka koju prodaješ?“

„Iz Gruzije.“

To je bio glas njegovog oca.

„Kol'ko tražiš za nju?“

„Početna cena je sedamsto pijastera.“

„To je čitavo bogatstvo!“

„Je l' dobro pleše?“

„Divna je.“

„Kažem ti da će je vezir kupiti“, reče Arsineja na turskom. „Uzeće je za sedamsto pedeset pijastera. On voli takve devojke! Izgubiće razum kad je vidi!“

„Sofija je koštala osamsto“, odgovori Sami.

„Da, ali je ona stvarno bila prelepa. Nije da ti nisi lepa, Roza“, dodade Arsineja, „ali Sofija je plesala kao kraljica, a ti... Pa dobro, svako je nadaren za nešto...“

Nastupi duga tišina.

„Ne plači, anđele moj“, začu se ponovo Arsinejin glas. „Uzeće te Osman-efendija. Već je kupio četiri žene od nas, one će te lepo primiti, videćeš!“

Eli zamisli Gruzijku kako stoji u hodniku, pognute glave i pogleda uprtog u pod. Verovatno su joj mišići lica opušteni, a donja usna joj malo visi.

Sigurno umire od stida, pomisli Eli. Od stida i straha. Nacrtaće je iz poluprofila, oborenog pogleda, ali uzdignute glave, kako bi delovala uzvišeno. Ublažiće oblinu obraza, pošto su predebeli. Sa jagodicama je druga priča. Prenaglašene su, ali ih neće ublažavati. Perom će stvoriti utisak senke, osnovne crte će izvući crnim ugljenom, a ispupčenja i udubljenja dočarati kurikovinom.

Neki grleni glas viknu:

„Ko prodaje devojku?“

„*Effendim!*“*

To je bio glas njegovog oca.

„Ja sam Isak-begov sekretar. *Nasilsiniz, effendim?*“**

Taj način na koji je njegov otac izgovarao *Nasilsiniz*... Zvučalo je kao *Nasulsunuz!* Nije ni čudo što mu se ljudi obraćaju kao nekoj ništariji... Zašto nije dobro naučio turski? Delovao bi dostojanstvenije...

„Ko će da je skine?“ , upita vezir.

„Ja, *effendim*“, začu se Arsinejin glas, „i neka me žrtvuju zbog vas onako kako se žrtvuje jagnje.“

„Požuri!“, odvrati vezir.

Očiju priljubljenih uz prorez, Eli ga vide kako ulazi; Arsineja i Roza su išle za njim. Kad je stigao do sredine prostorije, on stade raširivši noge i prekrstivši ruke.

„Da vidimo tu lepoticu!“

Zadržavši dah, Eli osmotri vezirovo lice. Iskošene oči, koje stalno vrebaju, sitne, crne zenice. Upale očne

* Moj gospodar.

** „Kako ste, gospodine?“

jabučice. Tanke obrve, tanak, pljosnat nos, iskrivljen udesno... Mala usta. Debeli, vrlo gusti brkovi. Naglašene jagodice. Usukani obrazi.

„Prava princeza!“, reče Arsineja veziru. „Služiće vam na čast, *effendim*.“

Onda se okrenu ka Rozi:

„Skinij veo i odigraj nešto, Rozadžum.* Pokaži Osman-efendiji koliko si ljupka!“

Gruzijka se ne pomeri.

„Hajde, Rozo, pleši!“

Arsineja krenu da tapše:

„*Laj, laj, lalalaj, laj laj! Laj, laj, lalalaj, laj, laj!*“

Roza je i dalje stajala kao ukopana, glave nagnute u stranu, pogleda uprtog u zemlju.

Arsineja prestade da pevuši i zabrinuto je pogleda. Posle nekoliko trenutaka, napregnutim glasom joj šapnu:

„Rozadžum! Molim te! Brukamo se!“

Ona ponovo zapeva *laj, laj, laj*, ali neuverljivo. Kad je Gruzijka konačno podigla oči, Eli vide da je prestravljena.

„*Hayde, djanum, hayde!*“,** reče Arsineja sileći se da se nasmeši.

Roza brzo napravi nekoliko plesnih koraka, opet oborenog pogleda. Podsećala je na medveda.

Arsineja je znala da će Rozino telo ubediti Osman-bega. Pesa i igra su, međutim, bile sastavni deo protokola i Gruzijka je morala to da prođe.

„Peva na turskom, *vallahi, bilahi!*“,*** reče Arsineja. „I to odlično! Pevaj 'Na putu za Uškudar', Rozo.“

* „Mala moja Roza.“

** „Hajde, dušo, hajde!“ (na turskom)

*** „Stvarno, tako mi Boga!“

Ova jedva čujnim glasom promrmlja:

*Üsküudara gideriken aldıda bir yağmur
Kâtibimin setiresi uzun eteği çamur...*

Na putu za Uškudar uhvatila me je kiša.
Kaput mog sekretara tako je dug da je sav blatnjav.

Devojka je zapinjala kod svake reči. Arsineja je prekinu:
„A sad ćemo da pokažemo Osman-efendiji kako si ti prelepa gospođica, zar ne, Rozadžum?“

Arsineja strgnu veliki crni šal u koji je Roza bila umotana, pa joj skinu košulju i potkošulju. Gruzijka se nije opirala. Kad joj je Arsineja odvezala šalvare, Roza je ostala samo u prevelikim pamučnim gaćama i sa dva ukrštena parčeta tkanine preko grudi. Ona stade da se tresse.

„Uskoro će biti gotovo“, šapnu joj Arsineja.

Onda razmota četiri pamučna remena koja je Roza i dalje držala na grudima prekrstivši ruke.

„Budi dobra, Rozo.“

Arsineja uhvati Gruzijku za ruke i natera je da ih spusti.

„Je l' vidite?“, upita Arsineja vezira. „Kraljica!“

„Hoću da joj vidim zadnjicu“, reče Osman.

Roza zajeca.

„Ne boj se, jagnje moje, još malo pa je gotovo.“

Arsineja joj spusti gaće do polovine butina.

Eli nikada nije video tako veliku zadnjicu. Bila je okrugla, čvrsta i prekrivena maljama u predelu krsta. Nacrtaće Rozu iz profila kako bi bolje istakao oblinu zadnjice, blago ispupčenu na mestu gde se spajala sa butinama, što joj je davalo prelep oblik.

„Zadnjica je u redu“, reče Osman. „Okreni je.“

Jermenka uhvati devojku za ruke i natera je da se okrene. Roza je imala ogromne grudi. Bradavice su joj bile velike i tako crne da se činilo da su tamnoplave.

Eli oseti kako mu ud raste.

Petnaest dana ranije, Sofijin sin Janaki, njegov vršnjak, pitao ga je:

„Jesi li već trljao ud?“

Eli je odmahnuo glavom.

„Kad ti se ud ukruti“, nastavio je Janaki, „stegni ga i tresi sve dok ne izađe belo mleko! Štrc! Štrc!“

Pomerao je ruku napred-nazad:

„Možeš čak i da se onesvestiš od miline. Ud će ti se posle ponovo smanjiti, ali ako sačekaš pola sata, možeš to da uradiš ponovo. Čak i deset puta dnevno!“

Ali Eli nijednom nije uspeo da se onesvesti i iz njegovog uda nije izlazilo nikakvo mleko.

Roza je sada stajala golih grudi naspram vezira. Arsineja je bila iza nje, nije joj puštala ruke. Elijeve oči su bile uprte u malje koje su se pele do sredine trbuha i širile do kukova.

„Trista altina“,^{*} reče vezir.

„Mislim da moj gospodar želi četiristo“, odgovori Arsineja.

Govorila je glasno kako bi Sami, koji je ostao u hodniku, mogao da je čuje.

Možda će uspeti da uzme nekoliko altina pre nego što preda novac Isak-begu. Reći će mu: „Ovoliko mi je dao“ i Isak-beg će ih prebrojati. Ne bi se usudio da ode kod vezira i traži veću cenu. I tako je koristila situaciju.

Vezir izađe iz prostorije ništa ne odgovorivši.

^{*} Zlatnika. Jedan zlatnik je vredeo dva i po srebrnjaka.

Ova jedva čujnim glasom promrmlja:

*Üsküudara gideriken aldıda bir yağmur
Kâtibimin setiresi uzun eteği çamur...*

Na putu za Uškudar uhvatila me je kiša.
Kaput mog sekretara tako je dug da je sav blatnjav.

Devojka je zapinjala kod svake reči. Arsineja je prekinu:
„A sad ćemo da pokažemo Osman-efendiji kako si ti prelepa gospođica, zar ne, Rozadžum?“

Arsineja strgnu veliki crni šal u koji je Roza bila umotana, pa joj skinu košulju i potkošulju. Gruzijka se nije opirala. Kad joj je Arsineja odvezala šaljare, Roza je ostala samo u prevelikim pamučnim gaćama i sa dva ukrštena parčeta tkanine preko grudi. Ona stade da se tresse.

„Uskoro će biti gotovo“, šapnu joj Arsineja.

Onda razmota četiri pamučna remena koja je Roza i dalje držala na grudima prekrstivši ruke.

„Budi dobra, Rozo.“

Arsineja uhvati Gruzijku za ruke i natera je da ih spusti.

„Je l' vidite?“, upita Arsineja vezira. „Kraljica!“

„Hoću da joj vidim zadnjicu“, reče Osman.

Roza zajeca.

„Ne boj se, jagnje moje, još malo pa je gotovo.“

Arsineja joj spusti gaće do polovine butina.

Eli nikada nije video tako veliku zadnjicu. Bila je okrugla, čvrsta i prekrivena maljama u predelu krsta. Nacrtaće Rozu iz profila kako bi bolje istakao oblinu zadnjice, blago ispupčenu na mestu gde se spajala sa butinama, što joj je davalo prelep oblik.

„Zadnjica je u redu“, reče Osman. „Okreni je.“

Jermenka uhvati devojku za ruke i natera je da se okrene. Roza je imala ogromne grudi. Bradavice su joj bile velike i tako crne da se činilo da su tamnoplave.

Eli oseti kako mu ud raste.

Petnaest dana ranije, Sofijin sin Janaki, njegov vršnjak, pitao ga je:

„Jesi li već trljao ud?“

Eli je odmahnuo glavom.

„Kad ti se ud ukruti“, nastavio je Janaki, „stegni ga i tresi sve dok ne izađe belo mleko! Štrc! Štrc!“

Pomerao je ruku napred-nazad:

„Možeš čak i da se onesvestiš od miline. Ud će ti se posle ponovo smanjiti, ali ako sačekaš pola sata, možeš to da uradiš ponovo. Čak i deset puta dnevno!“

Ali Eli nijednom nije uspeo da se onesvesti i iz njegovog uda nije izlazilo nikakvo mleko.

Roza je sada stajala golih grudi naspram vezira. Arsineja je bila iza nje, nije joj puštala ruke. Elijeve oči su bile uprte u malje koje su se pele do sredine trbuha i širile do kukova.

„Trista altina“,^{*} reče vezir.

„Mislim da moj gospodar želi četiristo“, odgovori Arsineja.

Govorila je glasno kako bi Sami, koji je ostao u hodniku, mogao da je čuje.

Možda će uspeti da uzme nekoliko altina pre nego što preda novac Isak-begu. Reći će mu: „Ovoliko mi je dao“ i Isak-beg će ih prebrojati. Ne bi se usudio da ode kod vezira i traži veću cenu. I tako je koristila situaciju.

Vezir izađe iz prostorije ništa ne odgovorivši.

^{*} Zlatnika. Jedan zlatnik je vredeo dva i po srebrnjaka.